

מחוזות בישראל: מגמות דמוגרפיות, הון אנושי ושוק העבודה

ערן יוגב וניסן אברהם

-
- התופעה של עובדים המועסקים במקצוע שאינו בתחום לימודיהם נפוצה בעיקר בירושלים ובפריפריה.
  - בשנים האחרונות גדל שיעור המועסקים בעלי השכלה אקדמית העובדים מחוץ ליישוב מגוריהם. הסבר אפשרי לכך הוא ההתרחבות בגמישות לעבודה מרחוק, בעיקר בענפים המתאפיינים בפריון גבוה.
-

נקודות מרכזיות

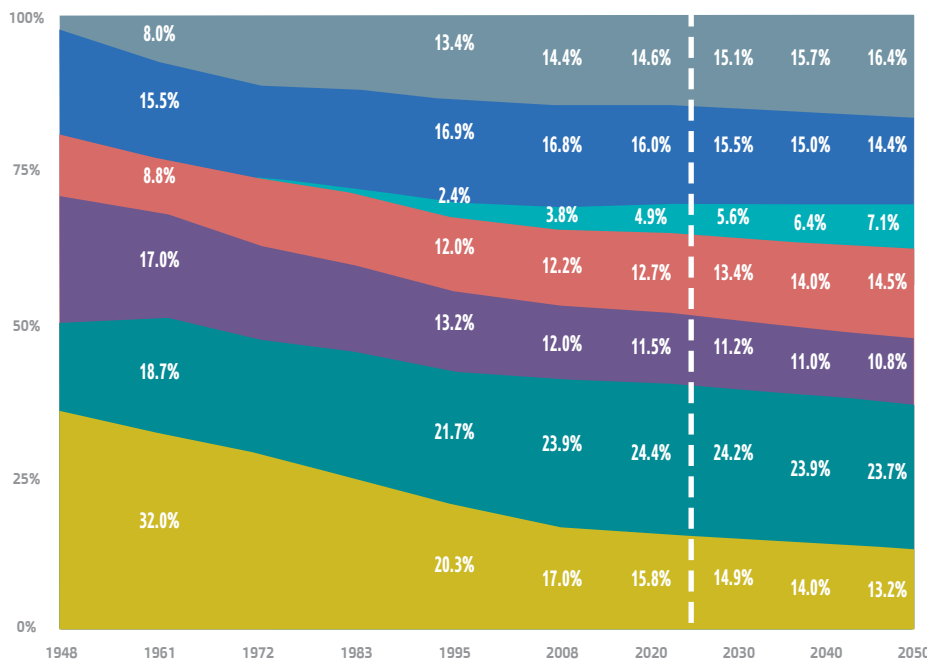
-
- צפיפות מאפשרת ניצול טוב יותר של יתרונות לגודל (אגלומרציה), ומתאפיינת בביקוש לעבודה מיומנת וביכולת משופרת לייצר ולהעביר ידע.* בהתאמה, ערים גדולות וצפופות מתאפיינות בפריון עבודה ושכר גבוהים, ומהוות מוקדי משיכה לצעירים עם הון אנושי גבוה.
  - התמורות העיקריות בפיוזור האוכלוסייה התרחשו בארבעת העשורים הראשונים למדינה, ומאז עיקר השינויים היו גדילה של מחוזות המרכז וי"ש והצטמקות יחסית של מחוז תל-אביב.
  - בממוצע, שיעור העובדים במחוזות תל-אביב והמרכז ששכרם גבוה מהשכר הממוצע במשק וכן שיעור העובדים בעלי השכלה אקדמית גבוהים יותר מאשר במחוזות אחרים. נוסף על כך, מחוזות תל-אביב והמרכז בולטים יותר ממחוזות אחרים גם בעודף הביקוש לעובדים, בהכנסה מעבודה ובשיעור התעסוקה.
-

* להרחבה בנוגע ליתרונות האגלומרציה והצפיפות ראו OECD, Job Creation and Local Economic Development (2016).
 ** תודה מיוחדת לאסף ניסן על הסיוע שלו בהכנת חלק מהתרשימים בפרק.

התמורות העיקריות בפיזור האוכלוסייה התרחשו בארבעת העשורים הראשונים למדינה, ומאז עיקר השינויים היו גדילה של מחוזות המרכז וי"ש והצטמקות של מחוז תל-אביב.

פיזור האוכלוסייה בישראל לפי מחוזות גאוגרפיים, 1948-2050
תחזית - החל בשנת 2022

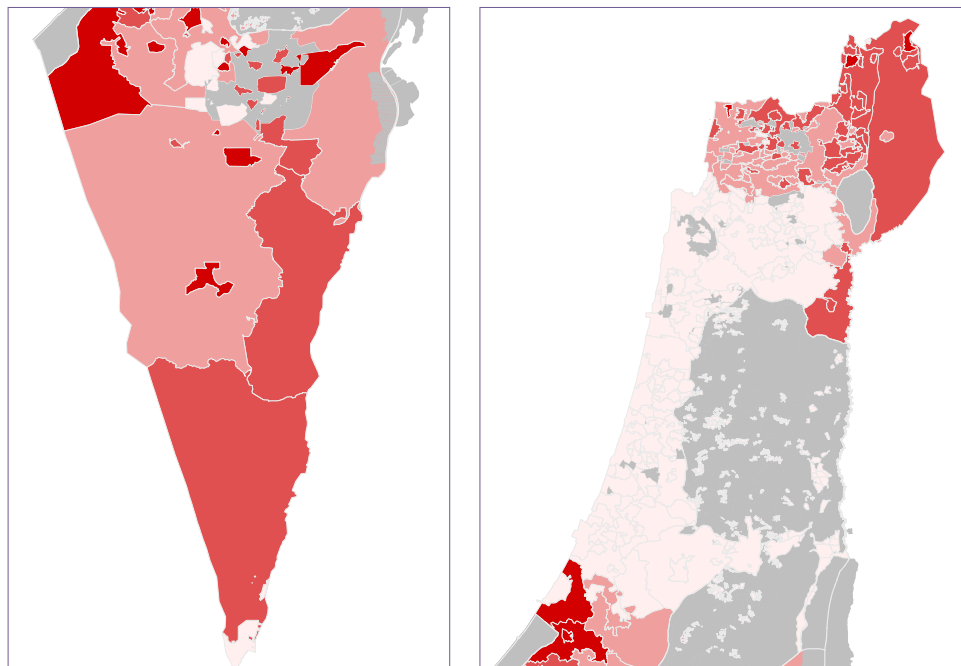

- ממשלת ישראל מקצה משאבים רבים לפיזור האוכלוסייה לפריפריה, תוך התמקדות במחוזות הדרום והצפון. נראה כי בעוד בדרום יש מגמת גידול עקבית למדי, בצפון יש ירידה קלה בשלושת העשורים האחרונים.
- בעוד שבמחוזות תל-אביב והמרכז יחדיו נרשמה החל בשנות השישים ירידה עקבית בשיעור התושבים המתגוררים בהם, במחוזות ירושלים ויז"ש יחדיו נרשמה עלייה החל בשנות השבעים.
- תחזית המועצה הלאומית לכלכלה צופה כי בעשורים הבאים יגדלו המחוזות ירושלים, יז"ש והדרום מהר יותר בהשוואה למחוזות האחרים.

מקור: עיבוד של פורום קהלת לכלכלה לנתוני הלמ"ס ולנתוני המועצה הלאומית לכלכלה.

הטבות במס הכנסה מהוות כלי עיקרי שבעזרתו הממשלה מעודדת מעבר מהמרכז לפריפריה.

//2

שיעור ההטבה מהשכר ברוטו, באחוזים | 0% | 5%-10% | 10%-15% | 15%-20% | באחוזים *
 * באפור - אזורים עבורים אין נתונים.

- ממשלת ישראל מעניקה הטבות במס הכנסה לאזרחים המתגוררים באזורי הפריפריה, לרבות הגליל, רמת הגולן, עוטף עזה והנגב.
- באופן כללי, שיעור ההטבה הממוצעת גדל ככל שהמרחק ממחוז המרכז גדל, למעט ביישובי עוטף עזה, המקבלים שיעור גבוה של הטבות במס הכנסה. חשוב לציין כי קיימת תקרה להטבה השנתית במס הכנסה.
- שיעור ההטבה הממוצע אינו אחיד מבחינה גאוגרפית, שכן קיימים הבדלים בגובה ההטבה בין רשויות שכנות.

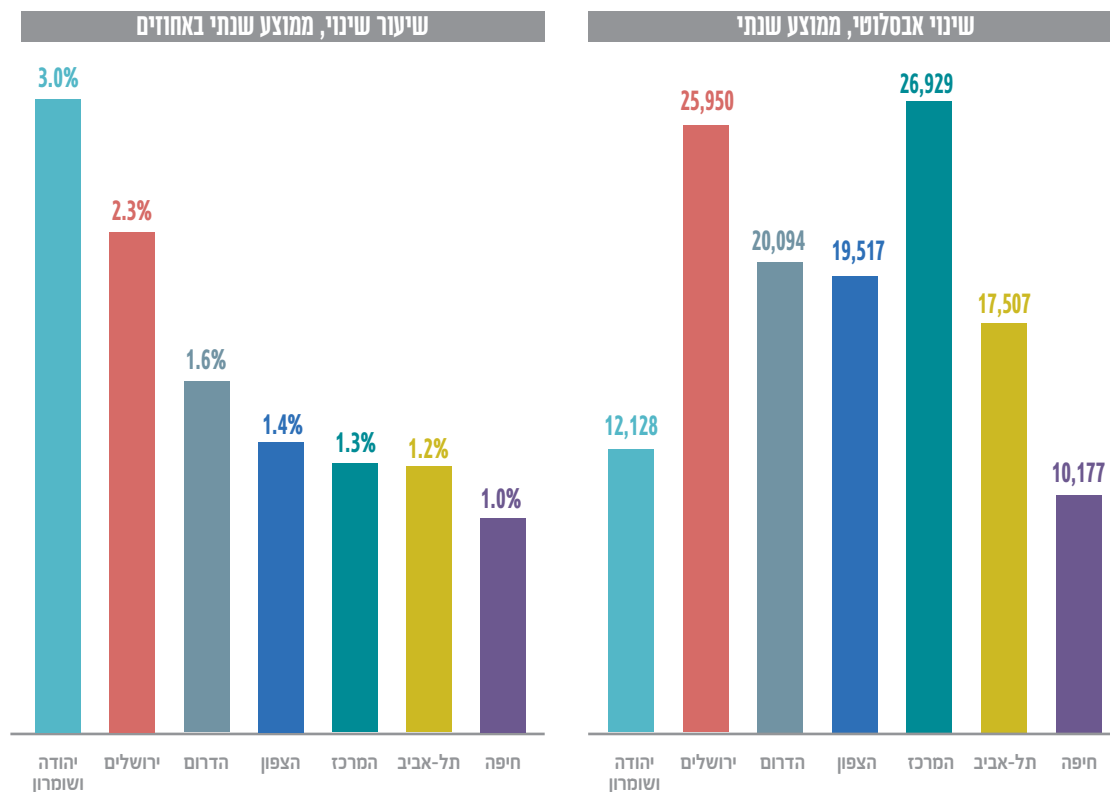
מקור: עיבוד של פורום קהלת לכללה לנתוני רשות המיסים.

* OpenStreetMap® is open data, licensed under the Open Data Commons Open Database License (ODbL) by the OpenStreetMap Foundation (OSMF).

//3

הריבוי הטבעי הוא גורם דומיננטי בגידול האוכלוסייה, בפרט במחוזות יו"ש וירושלים.

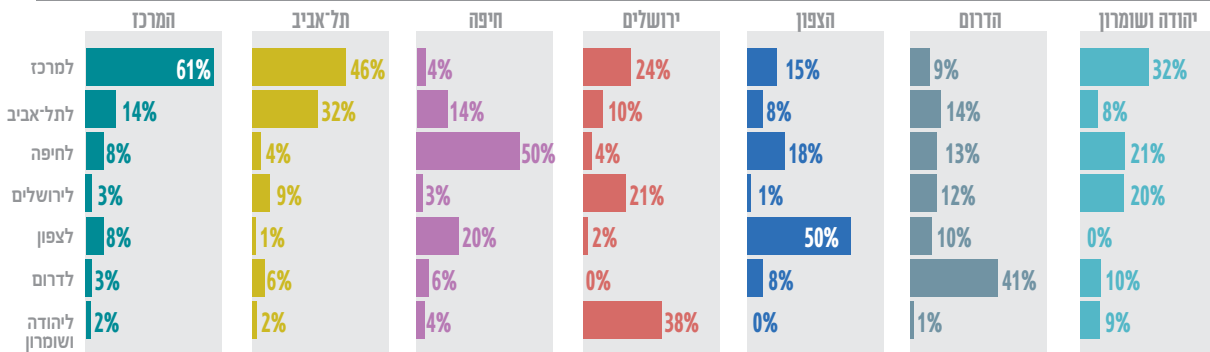
ריבוי טבעי לפי מחוזות, ממוצע 2014-2020

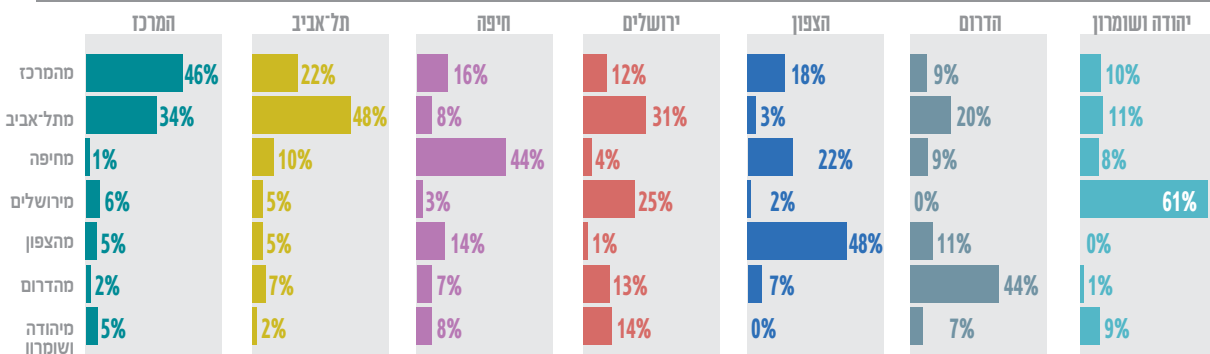
מקור: עיבוד של פורום קהילה לכללה לקובץ הרשויות המקומיות של הלמ"ס.

שיעור המהגרים למחוזות בשנת 2018

לפי מחוז המוצא (הגירה יוצאת)

לפי מחוז היעד (הגירה נכנסת)

//4

חלק משמעותי מהשינויים במקום המגורים מתרחשים בתוך המחוז עצמו.

- רוב ההגירה הנכנסת למחוז יו"ש מגיעה מירושלים.
- המהגרים ממחוזות המרכז ותל-אביב אינם עוברים על-פירוב למחוזות רחוקים יותר, אלא נוטים להישאר באותו מחוז או במחוז השכן.

מקור: עיבוד של פורום קהלת לכללה לסקר החברתי של הלמ"ס.

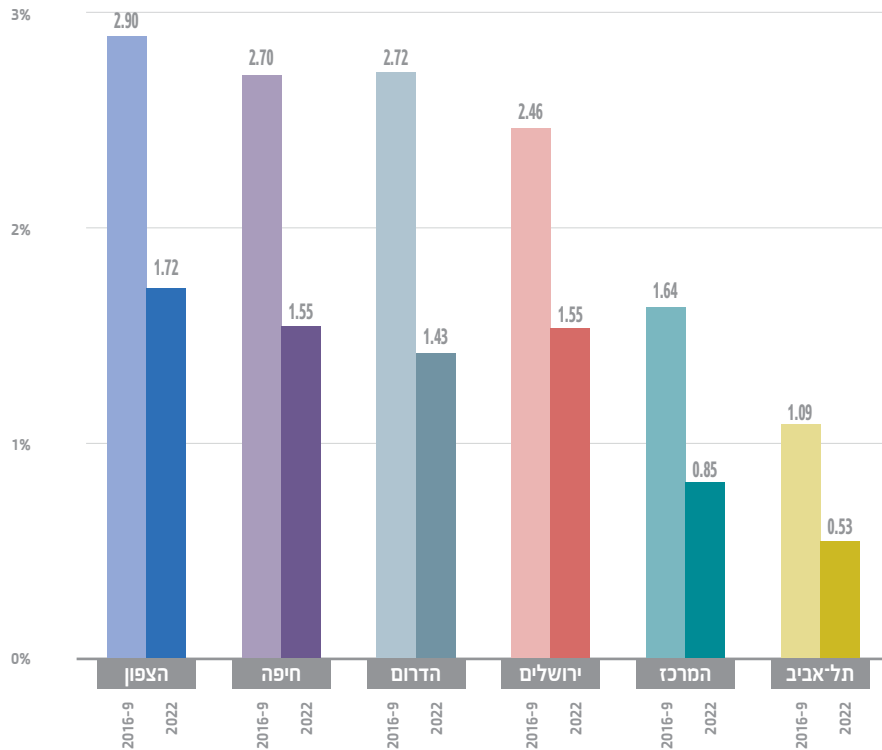

מאפייני העובדים ושוק התעסוקה לפי מחוזות

היחס בין מספר המובטלים למספר המשרות הפנויות, לפי מחוז ממוצע 2016-2019 וממוצע 2022

//5

עודף הביקוש לעובדים במחוזות המרכז ותל-אביב גבוה יותר מאשר בשאר המחוזות.

- אחד היתרונות של האגלומרציה הוא התאמה טובה יותר בין הביקוש להיצע בשוק התעסוקה, במיוחד בפלחי העובדים עם רמות המיומנות הגבוהות.
- היחס בין מספר המובטלים למספר המשרות הפנויות מהווה אינדיקציה טובה לעודף ביקוש - כאשר היחס נמוך, קיים עודף ביקוש לעובדים, ולהפך. ניתן לראות כי מחוזות המרכז ותל-אביב מתאפיינים ביחס נמוך בין מספר המובטלים למספר המשרות הפנויות.

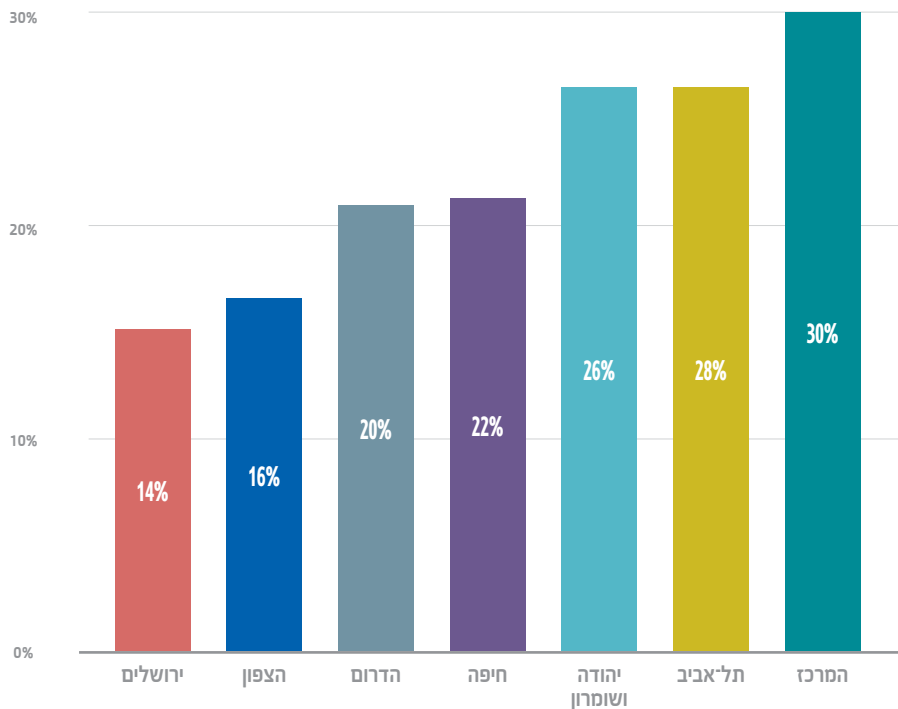
מקור: עיבוד של פורום קהלת לכללה לסקרי כח-האדם של הלמ"ס.

//6

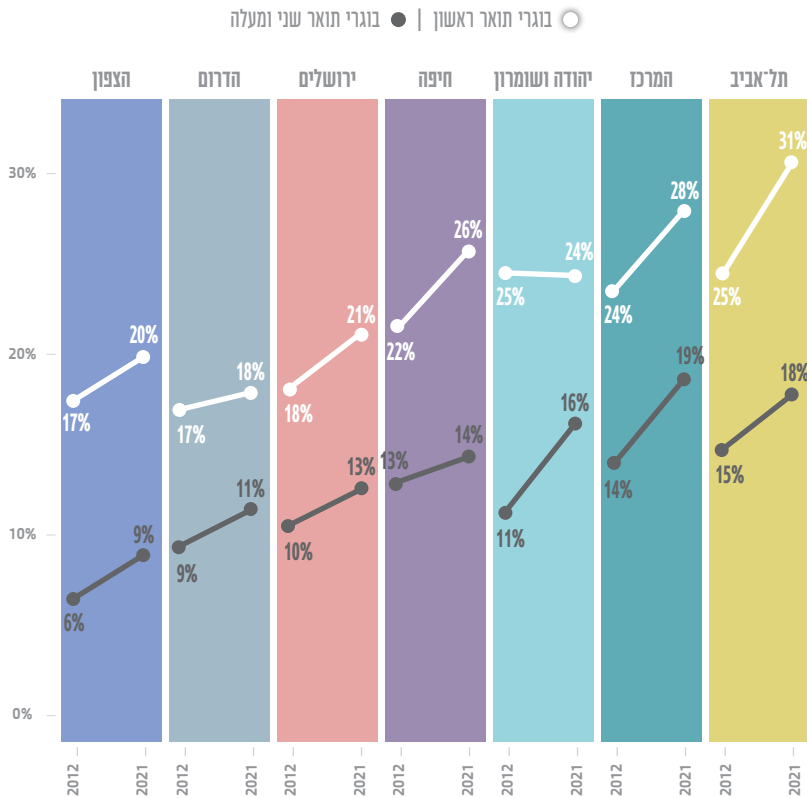
שיעור המשתכרים שכר גבוה יחסית גדול במיוחד במחוזות המרכז ותל־אביב וקטן במיוחד במחוזות ירושלים והצפון.

מקור: עיבוד של פורום קהלת לכללה לסקר הוצאות משק הבית של הלמ"ס.

שיעור המשתכרים מעל לשכר הממוצע (נטו) הארצי, לפי מחוז ממוצע השנים 2012-2019

שיעור אקדמאים לפי מחוז מתוך גילי העבודה העיקריים, 2012-2021

שיעורם של בעלי התארים האקדמיים במחוזות תל-אביב והמרכז גבוה יותר, וגם גדל בקצב מהיר.

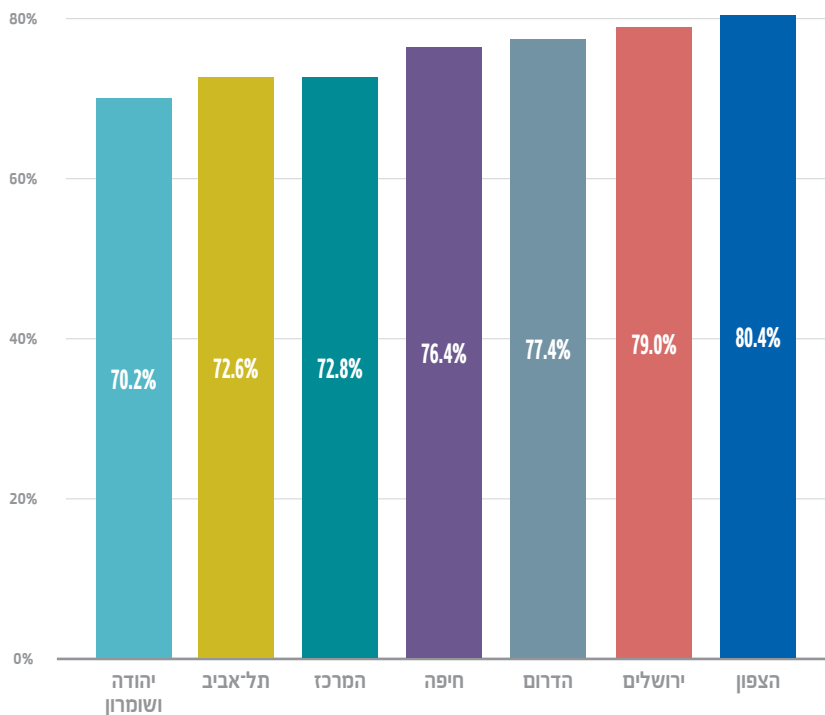
דוח של ה־OECD משנת 2016 מצא כי בערים באזורי הפריפריה בישראל קיימת "מלכודת כישורים נמוכים".

- רוב האוכלוסייה בפריפריה בעלת כישורי עבודה נמוכים, והאופי של היצע העבודות באזור זה מותאם לבעלי כישורים אלו. משמעותה של מלכודת זו היא קושי באזורים אלו לעבור לפעילות כלכלית המבוססת על פיריון עבודה גבוה, ובהתאם - על רמת שכר גבוהה יחסית.
- באופן טבעי, שיווי-המשקל של כישורים גבוהים - כלומר, ביקוש גבוה לעובדים בעלי כישורי עבודה גבוהים וגם היצע גבוה של עובדים כאלה - בולט במיוחד בערים שבמחוזות תל-אביב והמרכז.

מקור: עיבוד של פורום קהלת לכלכלה לסקר כח-האדם של הלמ"ס.

//8

שיעור העובדים שאינם במקצוע הקשור להכשרתם האקדמית או העל־תיכונית
שיעור ממוצע, 2021-2017

התופעה של עובדים המועסקים במקצוע שאינו בתחום לימודיהם, שכיחה במיוחד במחוזות הצפון, ירושלים והדרום.

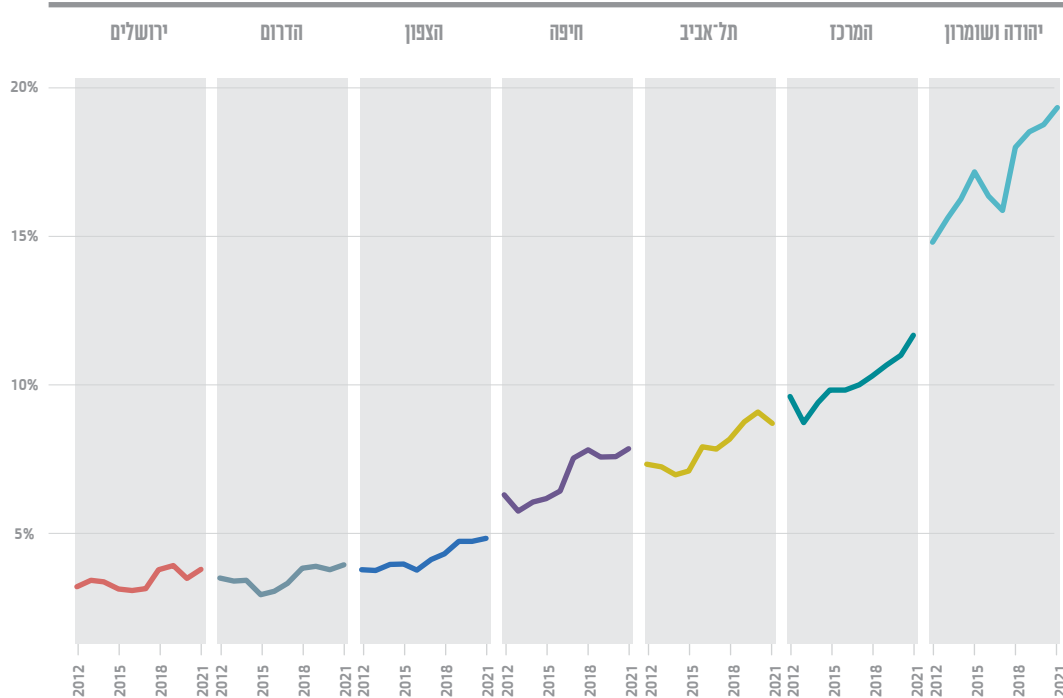
- תופעה של עובדים רבים המועסקים במקצוע שאינו בתחום הכשרתם, כך שהכשרתם אינה מסייעת להם בהכרח בעבודתם היומיומית, עלולה לגרום לפגיעה בהקצאת המקורות במשק, לבזבוז כספי ציבור ולבזבוז זמן וכסף של צעירים.
- התעסוקה במחוז ירושלים מוטה למגזר הציבורי, אשר מתמרץ רכישת השכלה - שחלקה אינה רלוונטית כלל לתחום העיסוק - כדי לזכות בהעלאות שכר ובעדיפות במכרזים. לכן אין זה מפתיע שמלבד מחוז הצפון, תופעה זו נפוצה ביתר שאת גם במחוז ירושלים.

מקור: עיבוד של פורום קהלת לכללה לסקר החברתי של הלמ"ס.

שיעור העובדים בעלי משלח יד אקדמי המועסקים מחוץ ליישוב מגוריהם גדל במהירות בעשור האחרון.

//9

שיעור העובדים בעלי משלח יד אקדמי המועסקים מחוץ למקום מגוריהם, לפי מחוז מגורים

- אחד השינויים המשמעותיים שחווה שוק העבודה במהלך השנים האחרונות, בעיקר בענפים המתאפיינים בפריון גבוה, ובראשם ההייטק. ייתכן ששינוי זה יאפשר המשך של מגמה זו גם בשנים הקרובות.
- הגידול המהיר התרחש בכל המחוזות, למעט ירושלים והדרום. ייתכן שהמרחקים הגאוגרפיים הגדולים ממרכזי תעסוקה, המאפיינים את מחוז הדרום, כמו גם גודלה הרב של העיר ירושלים (כך שבסבירות גבוהה תושבי האזור יעבדו בתוך העיר) מהווים הסברים אפשריים לכך.

מקור: עיבוד של פורום קהלת לכללה לסקר כח האדם של הלמ"ס.